

**ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧНИ И ЕТИЧЕСКИ АСПЕКТИ И
ПРОБЛЕМЪТ ЗА СТРАДАНИЕТО И СЪСТРАДАНИЕТО В ИДЕЯТА ЗА
„СВРЪХЧОВЕКА“ В „ТЪЙ РЕЧЕ ЗАРАТУСТРА“ НА ФРИДРИХ НИЦШЕ**

ЦВЕТЕЛИН А. АНГЕЛОВ

Институт по философия и социология, Българска академия на науките

florians@dir.bg

**PHILOSOPHICAL-ANTHROPOLOGICAL AND ETHICAL ASPECTS AND THE
PROBLEM OF SUFFERING AND COMPASSION IN THE IDEA OF THE
"SUPERMAN" IN FRIEDRICH NIETZSCHE'S "THUS SPOKE ZARATHUSTRA"**

TSVETELIN A. ANGELOV

Institute of Philosophy and Sociology, Bulgarian Academy of Sciences

Abstract

In his work *Thus Spoke Zarathustra*, Friedrich Nietzsche makes an extremely interesting and in-depth analysis and interpretation of man and his life. The fundamental aspects of human existence are dynamism and perspective, necessarily involving risk and uncertainty. This makes human existence difficult and problematic, but at the same time it implies the strength of man and his striving for self-affirmation through self-overcoming. Human existence in its ontological tension, volition and intentionality also includes striving to overcome the available values limiting existence, and this is also connected with the constitution of a new morality and a new value system, affirming life in its completeness and absoluteness.

Keywords: man, superman, will, will to power, morality, good and evil, eternal return, world, Life, risk

В своя труд *Тъй рече Заратустра* Фридрих Ницше прави изключително интересни и задълбочени анализ и интерпретация на човека и неговият живот. Основните аспекти на човешкото битие са *динамиката и перспективата*, задължително включващи риска и несигурността. Това прави човешкото битие трудно и проблематично, но едновременно с това предполага и силата на човека и стремежа му към самоутвърждаване посредством самопреодоляване. Човешката екзистенция в своята онтологическа напрегнатост, волевоост и интенционалност включва и стремеж към

преодоляване на наличните ограничаващи екзистенцията ценности, а това е свързано и с конституиране на нов морал – мета-морал, и нова ценностна система, утвърждаващи живота в неговите пълнота и абсолютност.

Във връзка с идеите си за конституирането на нов морал и нова ценностна система Фридрих Ницше изявява себе си в една напълно нова, свободна, творческа, уникална и своеобразна парадоксалистка и ирационална, онтологически виталистична и неконвенционална перспектива. От една страна, свръхчовекът творчески трябва да преодолее наложената външно и изкуствено и поради това хетерономна конвенционално-формалистична норма на легалистичния и конвенционален морал, но, от друга страна, свръхчовекът е такъв именно израствайки над човека и стандартния човешки морал, самонадмогвайки се, поемайки дълбоко в себе си и реално страданието на хората и животните. По този начин се придава цел и разум, а с това и осмисляне и разбиране на живота на човека, който се е самопреодолял и израснал в свръхчовек, т.е. на онзи човек, който творчески се е саморазгърнал и самоосъществил над конвенционално човешкото (срв. Ницше, 1990: 349) Казано по-експлицитно, свръхчовекът е истински тъкмо като способен да разбере и осмисли в себе си страданието на хората и животните и да му придаде посредством себе си смисъл, състрадавайки им.

Имайки предвид всичко това, бихме могли да отчетем, че критиките срещу Фридрих Ницше за това, че той обявява състраданието за своеобразно препятствие пред свръхчовека с оглед постигането на целите му, по мое мнение, трябва да се оценяват от гледна точка на неговото разбиране за състраданието като наложено в контекста на стандартизирания, конвенционален и стереотипен, а по този начин и нормативен, хетерономен и конвенционален морал. Това е "мъртвият", обществен и колективен, етикетен морал, външно наложен, задължителен, чужд на творчеството и свободата, присъщи на живота. Разбира се, в случая аз съвсем не отричам оправдаността на една сериозна критическа позиция относно някои от тезите на Фридрих Ницше по отношение на идеите му за свръхчовека и морала, но все пак според мен той трябва да бъде разбран по тези въпроси в контекста на една по-нестандартна и по-неконвенционална специфична за него етико-антропологична визия и перспектива, имащи ярко изявен парадоксалистки характер и смисъл (срв. Ницше, 1990: 29). Нека все пак категорично да

подчертая и това, че в настоящото изложение аз се придържам изцяло към идеите на Фридрих Ницше, налични единствено в произведението му *Тъй рече Заратустра*, както е посочено и в заглавието на настоящия текст.

Макар и да е трудно да се говори в пряк смисъл за някакво цялостно и последователно, а още по-малко за систематично изложение у Ницше по въпроса за човека, все пак у него са налице достатъчно ясни и изключително дълбоки разработки и тези във връзка с тази тема и от тях в контекста на съчинението му „Тъй рече Заратустра“ би могла да се изведе и една съответна завършена и сериозна антропологична визия. Дори именно ирационалният, несистематичен и виталистичен подход към проблема за човека, осъществен от Ницше, т.е. погледът към човека, осъществен откъм неговия живот, интерпретиран като ирационална стихия, дава възможност за изграждане на най-дълбока, най-същностна, най-пълна, цялостна и последователна визия за човешкото битие. Във връзка с всичко това бих искал да се спра на някои от основните идеи на Ницше за човека (съдържащи се във въпросното произведение), с което да очертая най-общо това, което мисля за спецификата на неговата антропологична визия.

Първото, което трябва да бъде отбелязано при всеки един опит да се говори за Фридрих Ницше и неговата философия, е, че той предлага „радикално нов начин на философстване..., мисловна и езикова стилистика, които понякога затрудняват еднозначното разполагане на философията му в историко-философското пространство изобщо и в полето на съвременната философска мисъл“ (Давидов, 2006: 11). За Ницше с неговото уникално философско творчество, излизащо над конвенционалните определения, може да се каже, че той се проявява в своята неповторима по дух философия като „... самата кипяща жизнена активност на духа. Не случайно той самият нарича своята философия „опасно упражнение“, „опит“ (Versuch), и превръща експеримента в своя основен философски метод. Всяко нещо е достойно да бъде изпитано (Versuchenwirs), и Ницше просто не желае и да чуе за нищо, което не би допускало експериментиране“ (Давидов, 2006: 27). Затова философията на Фридрих Ницше е напрегната, динамична, несистематична, търсеца, недогматична, жива, подвижна, променяща се и осъществяваща се като постоянно експериментиране. „Ницшевото „философстване с чук в ръка“, цялата му последователна и безпощадна „преоценка на всички ценности“ полага началото на цяла една нова епоха в историята на

културата, във всички нейни духовни и практически сфери – философия, етика, изкуство, религия, политика“ (Давидов, 2006: 36). С всичко това тя се оказва изключително влиятелна върху по-късните философски школи и направления – екзистенциализъм, персонализъм, философска антропология и т.н. (срв. Давидов, 2006: 37).

Най-значимото и най-характерното в идеята на Ницше за човека е, безспорно, идеята за „свръхчовека“, с която започва проповедта на Заратустра за човека. Тя е свързана с идеята за човека, в неговото налично битие, като „момент“, който трябва да бъде снет и превъзмогнат по пътя към постигането и реализирането на идеала за свръхчовека: от човека – в човека – отвъд човека. С това разбиране човешкото битие бива разглеждано в контекста на един динамичен онтологизъм, или по-точно на един онтологичен динамизъм, съдържащ, от своя страна, своята собствена проективна перспектива, с което човешкото динамично битие се осъществява като самоексплициращо-самополагащо-самоснемащо-и-самотрансцендиращо-се, т.е. самоконституиращо се и самоотнасящо се битие – мета-битие.

За Ницше човекът, осъществил се в перспективата на свръхчовека, „... е смисълът на земята“, т.е. на космоса, универсума. Затова Заратустра казва: „нека вашата воля да каже: Свръхчовекът да бъде смисълът на земята!“ (Ницше, 1990: 28). Тоест свръхчовекът е потенцицията и осъществеността на човека (волево-смыслова), с което човекът е смисълът на битието (на своето собствено и въобще). С това, струва ми се, Ницше е осъществил и един своеобразен волево-смыслово-онтологичен модел: антропоцентричен космос – свръх-човекоцентричен човек, но волево конституиран, тъй като именно *волята* (силата на волята в нейната интенционалност) е условието на възможността на свръхчовека, а той, от своя страна, на смисъла на битието (земята). Но за да се осъществи свръхчовекът в човека, човекът трябва да се превърне в погнуса за самия себе си, с което да се самонегативира. Само така той може да се само-реализира в свръхчовека. Именно в тази връзка Ницше казва: „наистина кална река е човекът. Трябва да си море, да приемеш една кална река, без да се замърсиш. Ето, аз ви уча на свръхчовека: той е това море, в него може да потъне вашето велико презрение. Що е най-великото, което можете да преживеете! Това е мигът на великото презрение. Мигът, в който и вашето щастие ще се превърне в погнуса, а така също и вашият разум, и вашата добродетел“ (Ницше, 1990: 29).

Но човешкото битие е вътрешнорисково битие, животът на човека е напрегнатост – постоянна-непостоянност – несигурност, постоянна опасност, или по-точно живот-в-опасност именно като битие, свързано с едно „отвъд“ човека. Вътре в човека е собствената му бездност, бездънност, чрез която той живее и именно чрез която той може да бъде отвъд себе си като свръхчовек. „Човекът е, казва Ницше, въже, опнато между звяра и свръхчовека – въже над пропаст. Едно опасно отвъд, едно опасно сред път, едно опасно поглеждане назад, един опасен трепет и заковаване на едно място. Великото у човека (в наличното му битие – б.м.) е това, че той е мост, а не цел: това, което заслужава обич при него, е, че той *преход и залез*“ (Ницше, 1990: 30).

Човекът е само един мост към себе си като свръхчовек, той е собственото си средство към собствената си свръхчовешка цел, той е отворен в себе си към себе си. Човекът е бездна и в неговата бездност е собствената му перспектива, в осъществеността на която той не е човек, а свръхчовек. Следователно човекът е способен да бъде отвъд себе си, в своето свръхчовешко измерение, и затова човекът трябва да намери себе си отвъд себе си „в“ свръхсебе си – в свръх-човека.

Също така, свободата за Ницше е „свободният дух“, а духът, от своя страна, във вътрешната си витална динамика има своите три метаморфози, а именно: „камила“, „лъв“, „дете“, които са всъщност трите стадия във възходящото развитие на духа (а едновременно с това и три психологични нагласи и подходи към разглеждането на метафизичните проблеми – В. Теохаров).

1. Камилата е „силният и издръжлив“, но покорен и обременен дух, „той бързо крачи в своята пустиня“. Това е духът, подчинен на авторитетите, традициите, т.е. хетерономно обусловеният дух, носещ бремето на задълженията, дълга, символ на догматизма в метафизиката (В. Теохаров). Това, от друга страна, струва ми се, е и духът на аскетизма, при който е налице това „да се унизиш, за да нараниш високомерието си? Да оставиш глупостта си да блесне, за да се присмееш на мъдростта си? ... Или може би: да обичаш тези, които ни презират, да подаваш ръка на призрака, когато той иска да ти вдъхне ужас“ (Ницше, 1990: 43).

2. Лъвът е този, който търси свободата и „господар да стане в своята пустиня“, като чрез „Аз искам“ се противопоставя на „Длъжен си!“ Той се противопоставя на „хилядолетните ценности“. „Да твори нови ценности, това лъвът все още не е в

състояние, но да си извоюва свободата за ново творчество – това е в състояние да осъществи мощта на лъва“ (Ницше, 1990: 44). Лъвът е също така, струва ми се, символ на бунта и антидогматизма в метафизиката, но като скептицизъм и пълно отрицание на традициите и авторитетите (В. Теохаров).

3. Детето като състояние на духа е това, което надраства и камилата, и лъва, и осъществява това, което те не са в състояние да направят: “невинност е детето и забравя, едно ново начало, една игра, едно самозадвижващо се колело, едно изначално движение, една свещена повеля: „Да бъде!“ ... За играта на сътворението е нужна свещената повеля на словото: „Да бъде!“ Духът иска своята воля, изгубилият света спечелва свой собствен свят“(Ницше, 1990: 45). Детето е символ на истината и способността тя да бъде приета именно такава, каквата е, а в метафизиката то символизира критическата философия, издигаща се както над догматизма, така и над скептицизма и нихилизма, като символ на „законодателстващия разум“ (В. Теохаров). „Да бъде!“ – това е тоталната положеност в истината и отнесеност към нея. „Тяло съм аз и душа“ – тъй говори детето. А защо да не говори човек като децата?“ (Ницше, 1990: 51). В третата фаза духът вече разбира свободата в позитивен смисъл, той застава на позитивно становище към световите перспективи на традицията и разбира своята свобода като определен тип битие в един свят, в който неговото мислене и действие са изпълнени със смисъл. Светът вече се възприема като резултат от неговия творчески проект, тук творчеството означава изнамиране на такава светова перспектива, в която може да бъде поставено съществуващото и освен това да бъде „оправдано“ от мисленето и действието. В рамките на този творчески проект се осъществява същевременно и едно нормиране и оценяване на съществуващото, както и на действията спрямо него, световата перспектива едновременно се схваща като ценностна перспектива, която полага ценностни мащаби за мисленето и действието“ (Теохаров, 2005: 79).

Но “зад” сетивата, т.е. зад тялото и духа, е „себесъщността“, казва Ницше, нередуцируема нито към едното, нито към другото; “тя властва и е заповедник и на самото „аз“ (Теохаров, 2005: 51), като може би в случая това, което има предвид Ницше, е тъкмо повърхностното, емпирично, феноменологично, психологично „аз“, явяващо се корелат на индивидуираната човешка природа. „Себесъщността“ (може би това е тъкмо онтологично-ипостасно-богообразното [и контемплативно] начало в човека),

трансцендира това „аз“. Затова „твоята себесъщност, казва Ницше, се присмива на твоето „Аз“ и неговите горди подскоци. „За какво са ми тия подскоци и полети на мисълта – си казва тя. – Те са само обиколен път към моята цел. Аз държа поводите на „Аз-а“ и съм вдъхновителят на неговите понятия“ (Геохаров, 2005: 51).

Друг водещ мотив във философското творчество на Ницше, по отношение на неговата антропологична визия, е „волята за власт (мощ)“, разглеждана от него като основен принцип на живота, чрез който животът се самоексплицира, самоутвърждава и преодолява всичко, което се изправя срещу него. Волята за власт е самият живот в неговия изначален порив, в неговата изначална мощ и динамизъм, с което животът побеждава и се проявява именно като живот – ек-стаз – ек-спанзия. „Волята за мощ“ е това, чрез което силният, благородният, господарят (като манталитет) утвърждава себе си като живот и по този начин побеждава и постига своята независимост от всичко ограничаващо живота, т.е. реализира живота в неговата динамика, експанзия и разгърнатост, както и в един максимален жизнен хоризонт. Затова „господарският морал“ като морал на свръхчовека е именно този, който се осъществява от благородниците и то тъкмо в името на живота, като осъществяващ се именно от самия живот. Това означава, че животът в своята тоталност и стихийност се самоутвърждава чрез един онтологичен импулс, изразяващ се в максималното разгръщане на неговата сила и неизчерпаем вътрешен потенциал и мощ, чрез издигане над всички външни пречки, норми и форми на ограничение, възпрепятстващи разгръщането му в неговата тоталност. Следователно свръхчовекът е адекватният на самия живот човек, тъй като собственият му живот е всъщност самият живот в неговата пълноценност, максимална вътрешна напрегнатост и проява на абсолютна мощ, чрез извисеност над всичко, което го възпрепятства и омаловажава.

Затова човекът като непълноценно живеещ и като „болно животно“ и ограничено същество, с цялата негова култура, морал, разбирания и традиции, чрез които си създава един мним комфорт, и чрез които всъщност се самозалъгва, живеейки неавтентично, трябва да бъде заменен изцяло от свръхчовека, живеещ отвъд нормите и ограниченията, т.е. отвъд доброто и злото, и по този начин водещ истински, свободен пълноценен живот. За Ницше, както вече споменахме, в самия човек е заложена възможността да се самопреодолее, самотрансцендира и да се осъществи отвъд себе си, чрез своето опасно,

но необходимо „отвъд“, с което той придава смисъл на битието и небитието, издигайки се над тях и придавайки чрез себе си смисъл и на всичко останало, защото според него „свръхчовекът е смисълът на земята“, т.е. на всичко съществуващо. Свръхчовекът следователно е този, който е способен да осмисли човека и съществуващото и самият той е животът в неговата абсолютна самоманифестация, т.е. триумфът на живота над всичко крайно, ограничаващо, неистинско и погрешно. Той е животът в неговата абсолютна безпрепятственост, свобода и максимална саморазгърнатост и самоутвърденост над всичко.

Свръхчовекът надмогва всичко (колективно като *dasMan*) човешко: морал, традиция, култура, ценности чрез своята „воля за мощ“, чрез която се реализира и неговата абсолютна свобода, която, от своя страна, неантизира, издига се над и трансцендира всички правила, норми и ограничения в своя морално-аморален виталистичен-волунтаристичен екзистенциален порив. Волята за власт (мощ) на свръхчовека се реализира в абсолютната свобода, в която бива снет и трансцендиран както моралът, така и аморализмът в един мета-морал (моралът отвъд добро и зло, т.е. отвъд нормативността). Излизайки над нормите и правилата, тя се реализира като абсолютно добро без онези норми и правила, които позволяват собствено не абсолютното добро, а само едно крайно, ограничено до/в рамките на нормите и правилата „добро“. В този смисъл, струва ми се, би могло да се каже, че нормативно конституираният морал ограничава, крайностява доброто, а моралът „отвъд и добро и зло“, като абсолютна свобода, осъществява абсолютни ценности. Затова абсолютната свобода е и абсолютен (безотносителен), ненормативен, некраен истински морал, морал, който не е конституиран върху крайни и относителни норми. По отношение на тривиалния нормативен морал, струва ми се, може допълнително да се каже, че при него, тъкмо въз основа на конвенционалните норми, произтича разбирането за добро и зло (т.е. разграничението между тях), а при метаморала, конституиран върху абсолютната свобода и „волята за власт“ – тоталния виталистичен порив, – е налице морал, конституиран върху безусловното и абсолютно добро – доброто само по себе си – **живота и свободата**. С всичко това би трябвало логически да отпадне и обвинението срещу Ницше в аморализъм (разбиран в буквален смисъл), или той (неговият аморализъм) би трябвало да се разбира като морален аморализъм (В. Теохаров), т.е. като

метаморал – творчески ненормативен морал, конституиран върху **свободата и живота** като абсолютни ценности.

Към всичко това бих искал да добавя, че една от възможните конотации и може би основната конотация за свръхчовека – *Übermensch* е изцяло в контекста на християнската традиция и се изразява в това, че „идеята за свръхчовека се корени в християнския образ, роден от първоначалната църковност, [и] намира израз в езика на християнската мистика и не само с оглед определенията на Христос, но и при характеристика на харизматиците, светиите и т. н.“ (Теохаров, 2005: 46). В този смисъл на свръхчовека спокойно би могло да се гледа в контекста на християнската традиция като на о-христовен, извисен духовен човек, светец, мистик и аскет. Самото разбиране на Ницше за това, че човекът трябва да бъде преодолян от свръхчовека, с което въпросът за човека е поставен в контекста на вътрешната дистанция, съществуваща в него между това, което той е, и това, което той би могъл да бъде, т.е. разглеждането на човека в светлината на една динамизирана онтологично-интенционална вътрешна перспектива, кореспондира изцяло с християнския персонализъм, според който проблемът за човека е тъкмо в тази вътрешна динамика и перспектива на човека – отвъд човека, свързана със съотнесеността между актуалното и потенциалното в него – образа и подобие на Божии в човека.

Нека тук съвсем накратко да се спра и на сложния и трудно решим въпрос за отношението на Ницше към проблема за човека и Бога в контекста на един фрагмент от „Тъй рече Заратустра“, в който той казва: „Обичам този, който наказва (с хули и богоотрицателство любовта на-б.м.) своя Бог, защото обича своя Бог: защото трябва да загине от гнева на своя Бог“ (Ницше, 1990: 31). Тук, струва ми се, Ницше проявява своята собствена болезнена, дълбоко антиномична, но и диалектична и едновременно с това трагична *Hass-Liebe* (любов-омраза, или по-точно казано любовна омраза) към Бога. С това той говори за този, който обича безкрайно Бога заради Самия Него, а не заради себе си, заради Рая, или заради това, което би могъл да получи от Него. Това е истински и напълно безкористно обичащият Бога човек, който мрази своя Бог тъкмо защото го обича, с хулите си го благославя и с отрицанието си го утвърждава, т.е. това е едно положително отрицание по отношение на Бога, обичан самоотрицателно от човека.

Изключителна интересна е и Ницшевата идея за човека като „законодателстващ разум“ в областта на битието, т.е. разглеждаща го в контекста на трансценденталната философска парадигма. В това отношение в „Тъй рече Заратустра“ Ницше казва: „Наистина хората сами си дадоха всичко добро и зло. Наистина те не го знаеха, не го намериха... Най-напред човекът вложи ценности в нещата за да запази себе си – най-напред той създаде смисъл на нещата, човешки смисъл! Затова се нарича той и „човек“ – сиреч: оценител. Оценяване значи създаване. ... Самата оценка е съкровище и скъпоценност на всички оценени неща. Едва чрез оценката изниква понятието ценност...“ (Ницше, 1990: 76). Според Ницше човекът възприема света през своята собствена рефлексия за него, с което задава перспективата на света през себе си и възприема същия в контекста на себе си. Именно затова не съществува битие само по себе си, независимо от отнасящия се смислово-аксиологично към него човек. „Според критическото становище светът не е „даден“, а е резултат от един проект. Ницше е изцяло в рамките на това становище на Кант, когато твърди, че не съществува някакво битие само по себе си и че всяко изказване относно нещата от света се основава на интерпретация. ... Отделните неща и отношения в света винаги са резултат на интерпретация в рамките на един всеобщ и в определен смисъл „трансцендентален“ проект за света. Проектиращия субект разбира мисления от него свят в съдържателния му строеж“ (Теохаров, 2005: 56). Светът, следователно, е смислова и оценъчна интерпретация на отнасящия се към него субект и съответно и собствен проект на субекта, с което самият свят бива смислово конституиран, ценностно отстояван и битийно „ставащ“ тъкмо от/чрез субекта. Затова Ницше казва: „Що е това, което дава смисъл, стойност, значение на нещата? Творческото сърце, което възжелава и твори по силата на своето възжелание. То сътвори радост и страдание. То искаше да се насити също и със страдание. Всяко страдание, изтърпяно от човеци и животни, ние трябва да поемем върху себе си и да го утвърдим и да имаме цел, в която то да получи разум“ (Ницше, 1990: 349).

С това Ницше придава дълбок онтологичен, жизнеутвърждаващ и смислоутвърждаващ – разумен характер и на страданието и състраданието в човешкия живот, явяващо се в неговата философия на живота изначална същност на нещата, т.е. „изворът на „вечната радост“ е „първородната скръб“: първата е явлението на нещата,

втората е тяхната дълбока същност. Пътят към радостта винаги минава през гибелното унищожение“ (Давидов, 2006: 48). Страданието и състраданието всъщност преодоляват самодоволството, комфорта, себецентричността и задават интенционално перспективата на самотрансценденцията, осъществяваща се и реализираща се в пълнота именно отвъд човека в свръхчовека. В това е именно витално-онтологичният ритъм на битието, динамично и антидетично по своята дълбока същност, защото самият живот е болка, страдание и състрадание, но едновременно с това той задава и самонадмогването, самотрансцендирането, с което съществуващото се самоутвърждава тъкмо като живо и усетливо към живота през болката, а конкретно човешкото битие, човешкия живот като фундаментално антиномичен е именно срещата и “противоречивото единство” на трагичността и блаженството, скръбта и радостта и т.н. С това в човека-свръхчовек като полагащ смисъла на битието (земята) е осъществен животът-в-себе-си-за-себе-си в неговата ирационалност, като засрещане на рационално и ирационално (рационално утвърждаване на ирационалното). В това, струва ми се, се изразява и същността и мисията на човека, разглеждан в контекста на „философията на живота“ на Фридрих Ницше като „екзистенциален център“ на съществуващото. Човекът като саморефлектиращ се живот е утвърждаващият от себе си – в себе си – за-себе си – отвъд себе си ирационалността на живота на съществуващото като разум и смисъл, с което животът се проявява в своята свръх-рационално-ирационална тоталност.

Във връзка с отбелязаното дотук ще се опитам макар и по-свободно интерпретативно и по спекулативен начин до формулирам и обоснова няколко собствени тезисни постановки, които, ако не експлицитно, то имплицитно идейно кореспондират с Ницшевата философия. Страданието е иманентно на човека, но самото то не винаги е само и единствено собственото и индивидуалното страдание, тъй като е възможно страдание и заради несобственото страдание, а именно като състрадание. Именно чрез него човекът се самопреодолява в свръхчовека, при което себест – другост биват снети като опозиция. Животът, автентичният живот в неговата абсолютност и тоталност онтологически е възможен само през самотрансценденцията – преодоляването на човека от свръхчовека, което включва самоотрицанието, т.е. страданието като форма на самопреодоляване, а с това и самото страдание става рефлексивно, респ. състрадание, а самото то е рефлексивно отрицание, отрицание на отрицанието, с което животът бива

едновременно *в-себе си* и *за-себе си*. По един парадоксален начин в самоотрицанието на човека като човек е самоутвърждаването му като свръхчовек, което е преодоляване на себестта откъм другостта, а с това се сменя опозицията: себест – другост, както вече отбелязахме, в което е и същността на свръхчовека. Но всичко това, както също така вече отбелязахме, е невъзможно без страданието и състраданието, посредством които е възможна и самотрансценденцията на човека в свръхчовек, при което човекът съвпада със себе си в самопреодоляността си (човекът е добър не в природата си, а в понятието си, както отбелязва Хегел).

Имайки предвид всичко това, бихме могли допълнително да отчетем, че тайната на Фридрих Ницше е скрита именно между редовете. Идейното послание на неговата философия не е само и единствено в казаното, но и в премълчаното и в интенционално зададеното и показаното отвъд текстуално изказаното. Но нека все пак отново да отбележа, че всичко това е преди всичко моя собствена спекулативна интерпретация, отчитаща ирационалността и парадоксалността, налични в Ницшевата философия, свързани с една своеобразна обърната перспектива, налична в нея, овъзможняваща надхвърлянето на буквализма и буквалния смисъл.

Да обобщим: човекът, според Фридрих Ницше, в своята екзистенция е в перманентна и вечна рисковост, свързана с постоянното себенадмогване, изправящо човека в постоянна онтологическа конфликтност със самия себе си, при което той волево изтръгва себе си из себе си, самопораждайки се отвъд себе си. В самопоражението си той е победителят на себе си и своята себест, респ. ражда се из себе си и бива истински, тъкмо надмогвайки себестта си, бидейки творец на самия себе си. Свръхчовекът е именно преодоляването – самооттласнатостта на човека от самия себе си, респ. издигнатостта над самия себе си и себестта си, а всичко това е онтологически възможно именно откъм страданието и състраданието. Свръхчовекът, следователно, е резултат на войната със самия себе си и победата над самия себе си, с което самият живот побеждава мъртвото, застиналото, наличното, константното, стандартното, идентичното, самозасференото и монадичното, егоичното, фрагментното, респ. абстрактното формално тъждество в човешката екзистенция, превръщайки я в динамична, процесуална, интенционална, самоекстатична, екзистентна, самоконститутивна процесуална онтология. Така самият живот изявява себе си в пълнотата си, включвайки и опасността и рисковостта като свои

необходимите конститутивни моменти, имайки с това своите абсолютни свобода, безусловност и безосновност. Това означава, че животът е перспективата накъм себе си отвъд себе си, респ. *пътят*, който трябва да се прокара и измине с цената на болката, страданието, опасността и риска, без които животът не е живот. Пътят към свръхчовека е болката от раждането на самия себе си в себе си отвъд себе си, като истинско творчество, респ. самосътворяване и свобода чрез силата на волята.

Именно затова истинската ценност е винаги уникална, индивидуална, нестандартна и тъкмо иманентна на самия живот, респ. налична в контекста на самия уникален и неповторим живот, а именно в неговата самотворческа саморазгърнатост, респ. онтологическа максималност, напрегнатост, активност, самоизявеност и самоекстатичност, с което свръхчовекът бива онтологически и аксиологико-етически отвъд законоността, завареността, стандартността, задължителността, застиналостта, готовостта, наложеността, конвенционалността, константността, формалността и фрагментността на нормите и мъртвите „ценности“, които възпрепятстват жизнения порив, поставяйки предели и препятствия пред всяко волево усилие, творчество, нестандартност и индивидуалност. В своята устременост към свръхчовека, надмогвайки себестта и самозасфереността си, човекът намира своята истинска екстатична и самотворческа, рискована себесъщност, изтръгвайки се от мъртвостта, константността и несвободата, а с това той твори и нов свят, в който животът се самоизявява в своите онтологически пълнота и богатство, уникалност и нестандартност, а с това и бива абсолютната ценност и цел на самия себе си, а с това се постига и осъществява и абсолютна свобода.

По този начин философията на живота на Фридрих Ницше е философия на свободата, творчеството и себенадмогването, които са онтологически свързани именно със силата на волята – волята за власт, която надмогва първо себестта, а след това и всичко, което я възпрепятства, с което свръхчовекът изявява самият живот в неговата тоталност и онтологична пълнота, ценност и смисъл. Но целият този сложен път откъм човека накъм свръхчовека протича именно през болката, себепреодоляването, страданието, състраданието и снемането на стандартизираните формални и конвенционални ценности и норми посредством творчески и неконвенционален морал – метаморал.

В контекста на Ницшевата философия, имайки предвид две от основните ѝ своеобразни базисни „категории“, а именно *волята за власт* и *вечното завръщане*, допълнително, според мен, би могло да се отбележи и това, че онтологически волята, като интенционалност, би могла да се има предвид като векторност и отправност накъм отвъд себе си, като надмогване и пробив, в които животът се извява, от една страна, като дискретност, пробив, екстремалност и трансценденция, а, от друга страна, вечното завръщане извява живота тъкмо в неговата самореферентна тоталност и всеобхватност. По този начин в живота съвпадат векторност, трансцензус (пробив), респ. дисконтинуалност и цикличност, континуалност, при което самата цикличност (а именно вечното завръщане) е интенционалност, а интенционалността, волевоостта е тотална, вечна, вечно *самозавръщане*. Това означава, че животът е онтологически абсолютната самореферентност, т.е. цел на самия себе си, а именно в-себе си и за-себе си, бидейки абсолютна ценност. Казано още по-ясно: Ницшевата философия, в онтологически план и контекст, се оказва виталистичен моно-тотализъм, т.е. Животът е *hen-kai-pan*, с което се осъществява и неговата самореферентност, – „субектът“ на която е именно свръхчовекът.

ЛИТЕРАТУРА

- Давидов, А. (2006). *Фридрих Ницше като основоположник на философията на живота*. Непубликуван ръкопис.
- Ницше, Ф. (1990). *Тъй рече Заратустра*. С., Изд. Логис.
- Теохаров В. (2005). *Експерименталната метафизика на Фридрих Ницше*. С., Изд. Библиотека 48.